

מקורות השואה ובעיות מחקר*

לני יחיל

Das, was geschieht, hat einen solchen Vorsprung
vor unsern Meinen, dass wirs niemals einholen
und nie erfahren, wie es wirklich aussah.**
Rainer Maria Rilke-Requiem.

מחקר תולדות ימינו מחקר צעיר הוא. האסכולה ההיסטוריוגרפית הקלאסית של החוקרים הגדולים של המאה הי"ט פסלה את הדיון בהווה, שכן לפיה מצווה ההיסטוריון על מידה של אובייקטיביות גדולה ככל האפשר על מנת לחקור את העבר ולתאר — כמימרתו המפורסמת של ראנקה — „כפי שהיה“ בעצם הווייתו. סבורים היו כי מטרה זו לא ניתן להשיגה לגבי ההווה שבו נוטל חלק החוקר עצמו, אשר השקפותיו ושאיותיו בהכרח שישבשו את שורת האובייקטיביות. (לא נעמוד כאן על מידת אובייקטיביותם של חוקרים אלה, שב־בואם להבהיר את קורות העבר היו מושפעים אף הם מרוח התקופה ובעיותיה ועד כמה אר־בייקטיביות ממין זה בכלל בגדר יכולתו של אדם). ברם, תקופתנו — על תמורותיה המהפכניות, על מלחמותיה האיומות ועל גילוייה ההרסניים — זעזעה את השגותינו המקובלות על דמות האדם, עד שאין דורנו יכול, אלא לתהות על אשר ראו עינינו ושמעו אזנינו. אולם נראה שאין זה מקרה, שאלה המעזים לתאר ולפרש את דבריימינו לרוב אינם היסטוריונים מקצועיים, אלא אנשים שקני־המידה החמורים של המדע אינם עומדים כנגד עיניהם ותב־יעותיו המציבות אינן מכבדות על תנופתם. עם זאת, דוקא הטובים שביניהם — כשייך־מכאן והלכות מכאן — מצביעים על כך שתיאורם והשקפתם מבוססים על מקורות תיעודיים.

אין אולי עוד נושא שני שלגבי דידו מידת־האובייקטיביות היא כה מפוקפקת, כבדיון על השואה. בעייתיות זו נובעת גם מטיב החומר העומד לרשותנו, דהיינו המקורות, וגם מטיב הפרשן, דהיינו החוקר. ב„ספר הפרטיזנים“ — אחד מאוספי המקורות החשובים על השואה שפורסמו בארץ —

* בעקבות הרצאה לפני „חוג מורשת“ ביום עיון שנערך ב„יד־ושם“ ב־28.5.64.
** הן, זה אשר קרה עד כדי כך קודם / לסברתנו כי לעולם לא נשיגו / ולא נדע אף פעם מה, באמת, היה מראהו (נסיון של תרגום).

במבוא, הדן גם הוא בבעייתיות זו, נאמר במעין סיכום: ¹ „ולאחר כל אלה — כשאנו חותרים אל האובייקטיביות — אין הכוונה לגזור, חלילה, על חוויות וסערות־נפש שפקדו בעליל את האדם בימים ההם; הללו הן בעלות ערך אובייקטיבי מובהק, ראשון במעלה, במידה שהן ביטוי האדם בתקופה; אלא שכוונתנו היא לתיאור העובדות, המאורעות, בהיקפם ובהשגת תלבותם, שמן הדין הוא כי יהא זה תיאור אמיתי וחסר פניות.“

כאן נקבע כי כל אשר אל ידנו לעשות הוא, לחתור אל האובייקטיביות, וצוינו תחומיה של אותה האובייקטיביות שאליה יש לחתור וניתנו לה סימני־היכר מסוימים. תחומים אלה הם ארבעה:

היקף העובדות והמאורעות;

השתלבות העובדות והמאורעות;

האדם בימים ההם;

אמת וחוסר פניות בתיאור.

בכוונתנו לבדוק את ארבע בחינות אלה על מנת להבין את משמעותן למחקר השואה.

א. היקף העובדות והמאורעות

כמות החומר העומד לרשותנו היא עצומה, גדולה מכל מה שעמד אי־פעם לרשותו של היסטוריון. מספר המסמכים המרוכזים בארכיון „יד ושם“ נאמד ב־25 מיליון. עם זאת החומר איננו שלם. על מאורעות ועובדות מסוימים חסרה לנו ידיעה מוסמכת, או שטרם גילינו אותה בים המסמכים. בסדרי המקורות השונים שנותרו בגרמניה חסרים חלקים חשובים ביותר כגון כל מסמכי מחלקתו של אייכמן ועוד. בנוסף על מגבלות החומר עצמו מוגבלת גם יכולתנו לסדר את החומר שבנמצא ולנצל אותו במחקר שיטתי. עד כה לא עלה בידי אף אחד — לא בידינו כאן ולא בידי מוסדות־המחקר השונים בעולם — להתגבר על החומר העצום הזה מבחינה מחקרית־טכנית. יש מי שהתקדם יותר ומי שהתקדם פחות בשטח זה, אך אנו חסרים עדיין מיון וקטלוג מקיף שיכלול מפתחות, תיאור המסמכים וסיכומים קצרים של תכנם. עד שכל אלה לא יעמדו לרשותנו בהיקף גדול, לא תהיה כל אפשרות למחקר מדעי במלוא־מובן המילה, ואילו אמצעי־המיון, כוח האדם והמכשירים הטכניים הקיימים אינן בהם כדי לפתור את הבעיה. יתר על כן עצם שיטת העבודה היעילה שתענה על צרכי המחקר המסובך הזה עודנה שנויה במחלוקת ולא נמצאה עוד, לא להלכה ולא למעשה, דרך המלך למיון החומר ולסידורו.

נציין בקיצור את סוגי המקורות השונים על בעיותיהם השונות והמיוחדות, ניתן להבדיל בין שלושה סוגי מקורות עיקריים: מסמכים (documents); עדויות; עתונות. מסמכים. אלה הם דברים שבכתובים אשר הועלו על הכתב בהקשר ישיר לעצם המאורע והפעולה. המדובר הוא בתכניות, בהוראות, בחליפת מכתבים ומברקים, בפרוטוקולים ובדו־חיות, וביומנים. את כל אלה — ככל חומר אחר — יש לחפש אצל יהודים, אצל גרמנים ואצל אומות העולם שהיו קשורים באותם המאורעות.

הודות לראייתם המרחיקה־לכת של קומץ יהודים — מבין הבולטים והחשובים ביניהם נציין את עמנואל רינגלבלום — נותרו בידינו מסמכים יהודיים. חלק מהם מוינו ומהם אף פורסמו, אך מרביתם עדיין גנוזים בארכיונים. אין צורך לומר כי גם הם לקויים

1 ספר הפרטיזנים, ספרית־פועלים 1958 עמ' י'.

בחסר, לא רק משום שתעודות רבות הושמדו ואבדו, אלא גם משום שבתנאי המחתרת, דווקא העובדות והמעשים החשובים ביותר לא הועלו כלל על הכתב.

אותן העובדות, המכבדות על עבודת המיון והמחקר אצלנו לא מצאו עדיין את פתרונם המשביע רצון גם אצל עמים אחרים. יש ביניהם שעשו ועדיין עושים עבודת איסוף ומיון חשובה, אך העמל הרב טרם הוליד במקום כלשהו את המחקר המקיף שאליו הוא מכון ושליו אנו זקוקים. בארצות כפולין והולנד — שבהן הוקמו מוסדות איסוף ומחקר מתוכננים מטעם המדינה ובראשם הועמד איש-מדע, מצטיינים אוסף החומר, סידורו והכנתו לשימוש בשיטתיות ובהיקף.

החומר הגרמני הוא עצום במספרו ועם זאת, כאמור, חסר. גם הוא, מרביתו עדיין לא פוענח בעזרת מפתחות וטרם חולק לחטיבות נוחות לשימוש החוקר. בדרך-כלל משתמשים עד היום באוסף המסמכים שקובצו לצרכי משפטי-נירנברג, מקצתם כבר פורסמו ומרביתם עודם חתומים בגנזי ארכיונים. בחירתם וצירופם של מסמכים אלה לקויים גם בהיקפם וגם בסידורם, מה עוד ואלה שהכינו אותם לא תמיד הבינו ופירשו אותם נכונה. ואולם, גם אצלנו ניגשו לבדיקת החומר על רדיפת היהודים, הצפון בתיקי משרד החוץ הגרמני רק בשעת הכנתו של משפט אייכמן. רק אז החלו ברישום של התיקים (אין צריך לומר כמה יש להצטער על כך כי עד היום לא זכינו לפירסום מוסמך של המשפט והחומר שנאסף בו). לא כאן המקום לעמוד על פרטי המאמצים שנעשו עד כה לשם ליבון החומר העצום ש„הרייך השלישי“ השאיר אחריו בניירות ובתיקים של משרדי הממשלה, האס-אס, הצבא וכו'. נעשתה עבודה לא מעטה במקומות שונים, בפרשיות שונות, אך גם היא חלקית, פראגמטארית, ועדיין אין לנו כל סיכוי לתמונה מקיפה ולניתוח מעמיק מבחינת המקורות. על הקשיים הגדולים העומדים בדרך למחקר מדעי של תקופת השואה נמנית גם בעיית השפות הרבות שבהן כתוב החומר. אי-ידיעתן מגבילה בהכרח את תחום מחקרו של ההיסטוריון, אך גם בקיטלוג ומיפתוח מהווה ריבוי השפות בעיה קשה. עוד פחות נעשה למען פירסומו של החומר שעובד בשפות זרות. גם פתוחה אותה ספרות-זכרונות וראשית ספרות-מחקר שפורסמה כאן בארץ, שאינה פתוחה לא לחוקר ולא לקורא בשפות הזרות. כל עוד לא ניתנה האפשרות לכל באי-עולם לקרוא את החומר שאנחנו מפרסמים, לא נוכל לדרוש מהם כי יבינו או אפילו יקבלו את גישתנו והשקפתנו על השואה — במידה שהיא מסתמנת.

עדויות. הן באות להשלים את החסר במסמכים. ביניהן יש להבדיל בין שלושה סוגים: חקירות, תצהירים ועדויות משפטיות; זכרונות; עדויות מודרכות הנגבות למען המחקר ההיסטורי ונערכות על פי שיטה מסוימת, לרוב באמצעות שאלון מעובד על ידי המראיין. באיזו מידה אנו יכולים לסמוך על עדויות אלה, מכל הסוגים, כמקור מוסמך ואובייקטיבי? הרי כאן מעורבים בני אדם חיים על שאיפותיהם המודעות והבלתי מודעות, על כוונותיהם, וחולשת זכרונם. בעיית בדיקת העדויות והשימוש בהן כחומר למחקר היסטורי אינה קלה מאשר בעיית העדות המשפטית. האדם המוסר עדות בפני משפט ההיסטוריה אינו מוחזק פחות על סכנת הסילוף מאשר המוסר את עדותו בבית-משפט. ברם, בה במידה שאי-אפשר לוותר על העדים בעריכת-הדין כן אי-אפשר לוותר על עדים למען שיחזור הקורות והמאורעות, שלמחקרן אנו מתכוונים.

עתונות. העתונות — גם עתונות רשמית וגם עתונות המחתרת — היא מקור שאין לוותר עליו ועם זאת אין לראות בה מראש מקור אובייקטיבי. היא נתונה במתח מיוחד

בין העובדות ובין הכוונות. עד שניתן לברר על פיה גם את אלה וגם את אלה ולשמש את המחקר ע"י כך.

ב. השתלבות העובדות והמאורעות

בעיה זו של המתח בין העובדה לבין הכוונה היא אחת מבעיות-היסוד של כל מחקר היסטורי, אך בוודאי של מחקר תולדות-ימינו בכלל ושל ימי השואה בפרט. והיא בעיית האמת ההיסטורית. אמת זו יכולה להשתקף רק מתיאור כולל אשר בו משתלבים העובדות והמאורעות, ומתוך צירופם זה מעלה ההיסטוריון את ההווה ההיסטורית. אין לתאר את המציאות המשולבת ללא שילוב המקורות, ואין שילוב מקורות ללא ביקורת מקורות. ההשוואה בין העדות לבין המסמך המתייחסים לאותו המאורע עשויה לזרוק אור על שניהם, גם על העובדות המצוינות בהם וגם על כוונותיהם. אותו המאורע עצמו כשהוא מסופר במקור יהודי, במקור גרמני ובמקור של העם שבתוכו ישבו היהודים, יואר כל פעם באור שונה עד כדי כך שנוכל לעמוד על דמותו ותכנו ולהשלים את תמונתו והבנתו אנו. בלי זה, לעולם לא יהיה בידינו הבטחון, כי כאלה ולא אחרים היו פני הדברים. רק הגישה הסינטיטית והביקורתית בלבד תקרב אותנו לאמת.

כשם שתלמיד מדעי-הטבע חייב בעבודה במעבדה כן חייב גם מי ששוקד על לימוד ההיסטוריה במה שכונתה האסכולה הגרמנית Quellenkunde, וזו יותר משהיא "ידיעת המקורות" הרי היא ביקורת המקורות. יש להניח כי ניתוח המקור בידי ההיסטוריון לא יהיה אף פעם כה מדויק ומוסמך כמו האנאליזה הכימית, אך מבלי שאיפה לניתוח מעין זה אין לתאר את המחקר ההיסטורי. הדברים נאמרים לגבי כל מחקר היסטורי, אך במיוחד לגבי מחקר תקופת השואה. השקר וההסוואה הם מסימני ההיכר של דרכי השלטון הנאצי. בהם השתמשו בכל דרגות סולם הפיקוד והשלטון על מנת להגיע למטרות שאי אפשר היה להשיגן בדרך הישרה. זיופן וסילופן של עובדות והסוואת כוונות — זוהי הופעה שכיחה מאוד, אפשר לומר: כמעט תופעה רגילה, במכתבים, מברקים ודו"חות, ומי שאינו יודע לנתח את הכתוב ולהבדיל בין גרעין העובדה והמעשה לבין הכוונה המסוימת בתיאורו עשוי ללכת שולל אחרי אותה הכוונה. ומה שנכון לגבי מקורות גרמניים, בוודאי ובוודאי שהוא נכון לגבי מקורות יהודיים ולא-יהודיים, הן של "מוסדות רשמיים" והן של המחתרת — לכולם היו דרכי הסוואה משלהם.

ג. האדם בימים ההם

הבעיה המרכזית המביאה אותנו למחקר היסטורי אף בעבר הרחוק, אך המהווה ללא ספק את המניע החשוב ביותר לחקר תקופת השואה, זוהי בעיית דמותו של האדם. תעלומת דמות האדם כמשמיר ורוצח, כקרבן ונרצח, כמי שנאבק ומורד, שנתגלתה באותן השנים, עקובות מדם, בצורות כה שונות ומנוגדות, בקוטביות שלא היתה כמוה, והיא היא אשר אומרת לנו: דרשני. מכל שכן שהיהודי היה למוקד המאבק על דמות האדם ובו נתגלמו בקיצוניות גם החולשה וגם הגבורה, גם היאוש וגם האמונה. החוויות וסערות-הנפש שפקדו את האדם בימים ההם, אינן רק ביטוי האדם בתקופה ועל כן נודע להם ערך אובייקטיבי והן גם ביטוי למה שצפון בנפש האדם בכלל ובנפש האדם היהודי במיוחד. חוויות הרצפות גילויים שהדמיון המבעית ביותר לא יכול היה להעלותם על הדעת, תובעות מאתנו הסבר והערכה למניעת הישנותן. לא יתכן, על כן, מחקר תקופת השואה

מבלי שיעמוד האדם במרכזו ובלי הערכת מעשיו והתנהגותו. עובדה זו מביאה בהכרח לידי חיפוש אחרי הסברים פסיכולוגיים ולידי קביעת מידות פסיכולוגיות-מוסריות. כן, "הערך האובייקטיבי", שבו מדובר בשער "ספר הפרטיזנים" הוא, לאמיתו של דבר, הערך המוסרי הטמון במרד, שבו דוגלים מחברי הספר. אלא שהם מבקשים לבסס אותו על העובדות והמאורעות בכל היקפם ובהשתלבותם. בזה הם נבדלים לטובה מאותם הפרשנים הרואים את מרכז הכובד הבלעדי בבעיה הפסיכולוגית וכל דיונם על תקופת השואה מתבסס על ניתוח פסיכולוגי, או כמו פסיכולוגי תוך ויתור על הצבת המסגרת ההיסטורית-המעשית של עולם המעשה וכפי שהיא מתגלית במקורות המתארים את העובדות והמאורעות בהיקפם ובהשתלבותם.

גישה מופשטת ובלתי-היסטורית או אפילו אנטי-היסטורית זו, בה טמונה הסכנה הרצינית ביותר לדמות האדם היהודי כפי שתצטייר בעיני הדורות הבאים, יהודים כלא-יהודים. מול סכנה זו נצליח לעמוד, רק אם יעלה בידנו לעצב את המסגרת ההיסטורית בכל היקפה ובהשתלבותה, כלומר: אם נצליח לפתור את בעיית ליבון המקורות וניצולם למחקר היסטורי-מדעי.

הנכון הוא כי המחקר ההיסטורי לא יהיה שלם, אם לא יהיה מלווה במחקר האדם בתקופת השואה — האדם בגופו ובנפשו. כבכל שאר תחומי הידע על התקופה, חסרים אנו עדיין את המחקר הרפואי והפסיכולוגי המקיף, אשר היה מסביר לנו את התנהגותו, פעולתו, תגובתו של האדם, בתנאים שכמותם לא ידעה האנושות מעולם. הקטגוריות וה-סנגורים כאחד, כולם באים לדון את האדם לזכות או לחובה, הם קובעים מידות מוסריות לפני שביקשו לדעת. פה ושם ישנן התחלות של תיאור ענייני, של נסיון להבין את תסבוכת תגובתו הפיזיולוגית והפסיכולוגית של האדם על התנאים שבהם היה נתון בגיטו, במחנה-הריכוז ומול כבשני הגז. כמו כן, חסרים אנו מחקר רציני של נפש הרוצח ושל מי ששירת את מנגנון-המוות. אין ספק כי למחקר פסיכולוגי אנו זקוקים בעליל, ואין ספק גם כי אין לעשות אותו אלא כל עוד חי הדור שחזה את הנסיונות הללו על בשרו. זמן רב ייקר ואולי מכריע לגבי מחקר כזה הופסד.

אולם חסרים אנו לא רק את ידיעת האדם כפרט בתנאי השואה, גם לא זכינו לחקירה של האדם בחברתו — עד כה לא נעשה שום מחקר סוציולוגי שיטתי של התקופה. דנים, רבים ומתווכחים על ה"יודנראט", אך מי בדק וחקר בשיטתיות את הגורמים החברתיים כגון הקהילה פעולתה בתנאי הגיטו, השינויים במבנה, את תנועות הנוער, הציוניות והלא-ציוניות? ומעל לכל: המשפחה כתא חברתי באותם ימים טרופים, כי היתה לה השפעה, שעוצמתה אין לשער בכלל, על התנהגות האנשים ועל גורלם. כיצד נבין, כיצד נדון, כיצד נעריך הערכה מוסרית והיסטורית ללא ידיעה מבוססת בכל אלה? וכיצד נגיע לאותה ידיעה בשעה שלא התגברנו אפילו על בעיית מיון המקורות?

ד. אמת וחוסר פניות בתיאור

האמנם ניתן להשיג את האמת? הנצליח לתאר את המאורעות הללו ללא פניות אל השקפותינו, הרגשותינו ונסיונותינו? מי ומי מסוגל לאובייקטיביות לגבי השואה? כבר אמרנו כי אין לנו אלא לחתור אליה. הכיצד? דומני כי התנאי המוקדם להגשמתה של שאיפה זו אל האובייקטיביות היא הנכונות להיות פתוח לבלתי-מוכר; לבלתי-מוכר מבחינת הכרתנו המוקדמת, מבחינת תפיסתנו הריגשית ומבחינת נסיוננו. רק אם יעלה

בידנו להרחיב את תחום הבנתנו והכרתנו, מעבר לידוע לנו מראש, יש לנו סיכוי כלשהו להגיע לתפיסה שיש בה מן השלמות. דרך המחקר, המנסה להקיף את כל המקורות ולשלב אותם, יחד, עשוי לקדם אותנו לקראת אובייקטיביות זו. רב־צדדיות ורב־גונית עלולות לשמור אותנו מפני אותה הסכנה שהיא ראשית־סטיה מן הדרך לאובייקטיביות, והיא: האובייקטיביות של הסובייקטיביות שלנו, דהיינו הפיכתה של תפיסתנו הסובייקטיבית, כפי שהיא נובעת ממטען ההשקפות והגישות, ההרגשות והתגובות, הנסיונות והחויות, לקנה־מידה כביכול אובייקטיבי וכולל. במה הדברים אמורים? היה, למשל, מי שטען: „רק אנו, אשר חזינו את השואה על בשרנו, אשר עברנו בכור המצרף, רק אנו נדע גם לחקור ולתאר ולפרש אותה. כל מי שלא טעם את הטעם המר הזה, לא יידע מה היה ליל־בלהות זה לעם.“ וכנגד אלה, ניצולי השואה, התריעו אחרים: „דווקא אתם, ודווקא משום שהייתם מעורבים במעשה, אינכם מסוגלים למחקר חסר־פניות, תמיד תהיו שבוי־תגובות תיכם הרגשות ולא תהיו מסוגלים לגישה אובייקטיבית.“ לדעתי, אלה גם אלה לא צדקו; דרושה לנו הסינתזה בין הגישות השונות, בין ההשקפות אף בין אלה לאלה המנוגדות. רק השיתוף ביניהן יקרב אותנו לאמת שאלה שואפים אלה כאלה.

מאחורי ויכוח זה מסתתרת, למעשה, בעיה אחרת והיא העיקר: בעיית ההערכה. שום שאיפה לאובייקטיביות לא תפטור אותנו מן הצורך להעריך. אין מחקר היסטורי ללא הערכת המאורעות שהוא מנסה לתאר. צירוף הפרטים כשהם לעצמם ללא יחס אל הבעיות המטרידות את הדור — אין להם משקל ואין להם ערך. אנו מבקשים לפרש את הנסיון ההיסטורי — הקרוב כמו הרחוק — למען ניטיב להבין את עצמנו, את עולמנו, ולמען הסק מסקנותינו מן ההכרה ההיסטורית. עיקר הקשיים שבהם אנו נתקלים ביחסנו אל השואה נובעים מן העובדה שאיננו יודעים להעריכה, לא בפרטיה ולא בכללותה. לא זו בלבד שהשואה היא חוויה היסטורית, שכמותה לא היתה בהיקף ובמהות, שממדיה כה עצומים עד שלא ניתן באמצעים ובדרכים הידועות והרגילות להקיפה לכל גילוייה ופרטיה — לכל אותם הקשיים הנעוצים בעצם המאורע מתוספת גם הרגשת האשמה הקשה הרובצת על דורנו. אין מפלט ממנה לא לזה שניצל — לרוב בנס — מגיא ההריגה ובוודאי שלא לזה שלא עבר אותו. חסרי־אונים אנו עומדים בפני הסבל שלא ישוער ובפני המוות שממדי וואימתו הם מעבר לכוח־התפיסה שלנו ושאינו לו הסבר. מועקה זו מאפילה על כל מאמציו לדעת את התקופה ולפרשה — לנו לעצמנו, לילדינו ולדורות אחרינו. דורנו נקלע בין פטיש ההכרח להבין ולפרש את תקופת השואה לבין סדן קוצר־רוחנו וקוצר־ידנו לתארה בכל היקפה, לרדת לכל עמקה ולהעריכה הערכת־אמת. במצב זה אין לנו אלא לצרף את כל הגורמים, כל הגישות, כל ההערכות וכל הפרטים על מנת להגיע לסינתזה חדשה. דרך זו תובעת במידה שווה נאמנות לכל פרט ודייקנות בבדיקתו, כשם שהיא תובעת ליבון עקרונות וחתירה לתפיסה כוללת. הכלל ללא פרט הוא חסר משום שיש לו אף הפרט ללא כלל הוא חסר משמעות.

בעיה זו אינה חדשה, היא בעיה נצחית של ההיסטוריוגרפיה, אך במחקר השואה היא מתגלית בחריפות מיוחדת, גם משום שאנו מתקשים כל כך בהערכה שקולה וגם משום שבשיטות שבהן נקט המחקר ההיסטורי עד כה אין כל סיכוי להקיף את כל הפרטים. פה נעמדנו בפני בעיה מדעית־טכנית מיוחדת למחקר תולדות ימינו שהמחקר ההיסטורי, כפי שהיה נהוג עד כה, לא ידע אותה. בעיות חדשות מולידות בדרך כלל גם שיטות חדשות

וטכניקה חדשה כדי להתגבר עליהן. לעולם לא נניח את ההנחות המדעיות-טכניות למחקר השואה אם לא נמצא דרך חדשה למיון ובירור החומר ההיסטורי העצום. הייתי אומרת כי גם כאן אנו זקוקים לסינתזה חדשה. מדעי הטבע, ובמידת מה גם הסוציולוגיה, שהועמדו בפני בעיות מדעיות-טכניות דומות, חיפשו להן פתרון בשני כיוונים: עבודת צוותים ושימוש במכונות משוכללות. הכוונה איננה לזנוח את המידות החמורות שהמדע ההיסטורי פיתח אותן או לוותר על שיטות המחקר שעליהן הוא מתבסס, אלא לשכללן ולהתאימן לצרכי המחקר הזה, חדש גם לפי תכנון וגם לפי טיבו. אולם שיתוף העבודה בצוותים ועבודה בעזרת מיכון דורשים ארגון נרחב ביחידות-מחקר מקיפות, שבכוון לגייס את כוח העבודה ואת סכומי הכסף הגדולים הדרושים. בלי שיתוף בין כל הגורמים הנוגעים לעניין אצלנו — אין לנו סיכוי להרים מעמסה מעין זו.

אולם סיכוי זה קיים דווקא כאן במדינת ישראל ואולי רק כאן. אין עוד מקום בעולם, שבו רוכזו מקורות השואה בממדים כאלה כמו בארץ. אין עוד מקום שבו הוקמו מוסדות, בהיקף כזה, ואשר משימתם המפורשת היא העלאת זכר השואה, מחקרה, ופירושה. השואה הציבה בפני עם ישראל שאלה איומה — שאלת זכות קיומו ואפשרות קיומו. התשובה המכרעת לשאלה זו ניתנת על ידי מדינת ישראל בעצם קיומה. זוהי תשובה למעשה, אולם אנו זקוקים גם לתשובה להלכה. העם — גם כאן בארץ וגם בגולה — חייב לאחר נסיון מחריד זה, לעצם מחדש את דמותו הרוחנית. בלי חקר העבר לא נגיע להבנתו, קל-וחומר לא להערכתו ולפירושו. שני גורמים הנתונים כאן בארץ עלולים להקל עלינו במילוי משימה זו:

(א) הסינתזה הרוחנית והמעשית של מקורות, חוקרים ושיטות מחקר, שבלעדיה לא יקום החקר הכולל של התקופה שלו אנו זקוקים, תיתכן במיוחד ואולי רק כאן בארץ, שבה מרוכזים אנשים מכל המקומות, מכל המוצאים, מכל הגילים.

(ב) העובדה כי על ידי חיינו במדינת ישראל אנו שותפים לתשובת העם המעשית והקונסטרוקטיבית על האסון שפקד אותו — עובדה זו מאפשרת לנו גישה חופשית וכוללת אל אותו אסון לאומי. פחד הגויים אינו רבוע עלינו, ואיננו גם מיעוט הנהנה מהכנסת אורחים של רוב. חיינו במדינה היהודית הריבונית מקילים עלינו להשתחרר מן האפולור-גיטיקה ומהכוונת טיעוננו כלפי חוץ ומאפשרת לנו לרכז את מחקרנו ודיוננו על עצמנו, ללא פניות.

שומה עלינו לנצל את הסיכוי שניתן בידנו. הוא מחייב אותנו. לא רק דמותו הרוחנית של העם תיקבע רק תוך הבנת העבר והערכתו, בסופו של דבר אף דמותו המעשית לא תיווצר בלעדיה. אולם, רק בצירוף כל הכוחות שבנפש האדם פנימה, בשיתוף כל הגורמים העוסקים בתקופה, באיחוד הגישות וההערכות — יעלה בידי דורנו למלא את המוטל עליו ולמסור לדור הבא אחריו תמונה נאמנה של מה שעבר על העם ומה היתה תגובתו. למען מימושה והגשמתה של משימה זו שומה עלינו — על המדינה, על מוסדות ויחידים — לתכנן את שיטות המחקר ולחשל את כלי-העבודה בהתאם לחומר הנתון, ממדיו ואופיו, למען עצב ממנו את דמות התקופה. אנו מצוים על שידוד מערכות בתחום הנפש והרוח לא פחות מאשר בתחום הטכניקה המדעית וארגון המחקר. אל-נא נחמיץ את השעה.

Czechs of Mosaic persuasion — considered anti-Jewish activities as a demonstration of the people against non-assimilated Jews. Zionist groups saw the events realistically; proof that antisemitism is inherent in Diaspora existence.

Holocaust Research Problems — Leni Yachil

How shall we attain objectivity in the study and research of the Holocaust? The author attempts to answer this question. There is an abundance of material in the form of documents, personal testimonies and periodicals, of which only a small fraction has been classified and examined.

It is not only a problem of the use of documents, but also one of critical study and coordination, which takes into consideration all factors: time, local conditions and human relations. Only a synthetic approach may bring us nearer to a really scientific inquiry.

Letters from Prison — Lilit Neuman.

Lilit Neuman, a member of "Hashomer Hatzair" in Yugoslavia joined the partisans and was later imprisoned in Perugia, Italy. Some of her letters to her mother appear in this issue.

Neo-Nazi and Nationalist Movements in Argentina — Judah Adin

The author is a Jewish journalist and a former editor of the progressive Buenos Aires Jewish periodical "Nuevo Zion". Surveying the origins of antisemitism in Argentina he mentions some of the factors, those being: activities of a large German community, sympathetic to Nazi ideology; anti-imperialist and nationalist movements, that combine their struggle against Anglo-American influence with antisemitic propaganda; socio-economic instability, the ground for fascist anti-Jewish demagoguery, thus diverting the masses from the real causes of their unhappy situation; influence of Arab League propaganda.

"Who is the Guilty One" — S. Marcus

A review of books appearing in Germany which attempt to clear the name of Germany from guilt for causing the outbreak of the war.

Statute of Limitations — by E. Brand

As is well known it has been lately announced by the German Government that it is not willing to prolong the accountability of Nazi criminals for their crimes. The writer deals with the circumstances and views taken by public opinion in Germany from which this decision has originated, along with the measures to be taken in order to overcome them.